

Placaat van de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden van 1769

Redding van drenkelingen door het blaasen van tabaksrook in den aarsdarm door middel van een tabakspijp

Ruud Stam

Lang is geloofd dat tabak en tabaksrook heilzaam waren bij tal van klachten. De tabaksrookklisteer is al eerder in een artikel van Fred Tymstra uitvoerig beschreven [1]. Een van de toepassingen, die tot 1913 gebruikt is, is het tot leven brengen van drenkelingen.

In september 1769 publiceren de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden een PLACAAT over ieders verplichting tot het reanimeren van drenkelingen. Dit placaat werd overal in het *'District van de Generaliteit'* gepubliceerd en opgehangen.

SOO IS'T,

dat Wy niets meer ter herten neemende / dan voor het nut en welzyn van alle Onse Ingezeetenen te zorgen / tot wegneeming van allen twyffel / hoe men in sulke gevallen behoord te handelen / en om / onder Gods Zeegen / zoo veel dier Ongelukkigen te redden / als mogelyk is / na deliberatie / hebben goedgevonden en verstaan aan elk en een iegelijk / die binnen het District van de Generaliteit een Mensch / het zy oud of jong / uit het Water sal hebben getrokken of gevonden / niet alleen te permitteeren / maar zelfs wel ernstelyk te beveelen / zodanigen Persoon / schoon uiterlyk sonder eenige beweeging of teekenen van leeven mogte bevonden worden / aanstonds en met allen mogelyken spoed te huis te besorgen / dragende of doende hem dragen met het Aangesigt na beneeden gekeerd / en het Hoofd een weinig lager / dan het geheele Lighaam / of wel / in gevalle van onbekendheid of verafgeleegentheid van desselfs Wooninge / in een der naast by geleegeen daartoe aangeboden wordende Huizen / het zy van Particulieren of van Herbergiers en Tappers / welke Herbergiers en Tappers zig niet zullen vermogen te onttrekken / hunne Huizen daartoe te laten gebruiken / en zodanigen Persoon in te neemen en niet te beletten / dat aldaar aan deselve alles in het werk word gestelt / wat nodig gevonden word / tot conservatie van deselve op de verbeurte van eene boete van vyf en twintig guldens.

Voorts was men verplicht om de methode zoals voorgeschreven door de *'Maatschappye ter behoudenis van Drenkelingen'* toe te passen, liefst met assistentie van een doctor of chirurgijn.

Ook moest men *'ter selver tyd / en sonder na den uitslag der aantewendene Middelen te wagten / aan den Crimineelen Officier der Plaatse onder welke jurisdictie sodanige een persoon gevonden mogte worden / behoortyke kennisse zal moet gegeven worden.'* In geval het een onbemiddeld persoon betrof, konden de kosten in redelijkheid worden vergoed door de gemeente, al of niet na *'tauxatie van het geregt'*.

PLACCAAT.

E Staaten

General der vereenigde Nederlanden. Allen den geenen, die dezen zullen zien of hooren lezen; sal: **Wen** te weeten: Alsoo Wy in overweging genomen hebben / dat in het District van de Generaliteit Menschen of kinderen die het ongeluk gehad hebben in het Water te vallen; in daar uit gehaalt wordende; geen uiterlyke rechts van Leeden geveen; doorgaans voos dood gehouden; en als zodanig behandelt worden; sonder dat men iets tot redding van der siver Leeden aanwend; daar nogtans de onderbinding in verschiede gevallen geleert heeft; dat sulke Personen; zelfs een zeer geringen tyd onder Water zynde geweest; doos het spoedig aanwenden van gepaste hulpmiddelen dikwils by het Leeden kunnen worden behouden.

SOO IST; dat Wy niets meer ter herten nemende; dan voos het nut en welzyn van alle Onse Ingezetenen te zorgen; tot regnering van allen twyfel; hoe men in sulke gevallen behoort te handelen; en om; onder Gods Zegen; zoo veel dier Singelshigen te redden; als mogelyk is; na delivratie; hebben godgeboonden en verstaan aan elk en een iegelyk die binnen het District van de Generaliteit en Mensch; het 30 oud of jong; uit het Water sal hebben gerooken of gebonden; niet alleen te permitteeren; maar zelfs wel crustelyk te bevellen; zodanigen Persoon; schoen uiterlyk sonder enige beweging of tekenen van leven mooge bebouden worden; aanstonds en niet allen mogelyken spoed te huis te bezorgen; diagende of doende hem dygen met het Xangschit na bereeden gelyck; en het Hoofd ter weinig lager; dan het ghele Lighaam; of wel; in gevalle van onbekendheid of verafgelegentheid van bestiss; Wooning; in ern der naast by gelegen daar toe aangeboonden wordende huizen; het 30 van; Particulieren; of van Bergegraven; en Tappers; welke Bergegraven en Tappers zig niet zullen vermoegen te ontdecken; hunne huizen daar toe te laaten gebruiken; en zodanigen Persoon in

te nemen en niet te besetten; dat albaar aan desle alle in het werk woys gestreke; wat nadig gevonden woys tot conservatie van desle op de verbeute; kan een boete van vyf en twintig gulden; en doos ter behaueisse van den uit het Water getrokken Persoon; met de uiterste spoed; en selfs zoo het geschieden kan; met assistentie van een Doot; of Chirurgyn; te bezorgen en aan te wenden zodanige hulpmiddelen; als thans gemeensam behend zyn; en waar van het Woyschift door een pypwaadig Genoodschap te Amsterdarn opper; in Dink is uitgegerben; en waar van een Specificatie agter deesen Placcaat is gevogd; Gdonnerende niet te min; dat zoo ras men begonnen heeft; het gene woyscherre is; in het werk te stellen; ter selver tyd; en sonder na den uitflag der aansturende Middelre te wagen; aan den Crimineel Officier der Plaats; onder welke Jurisdicctie sodanig een Persoon mooge gevonden worden; behooph kennis te sal moeten geveben worden van het geval; met alle bestiss onafhangigheden; En dal; si gevallende uit het Water getrokene een onbekend of onvermogend Persoon moog zyn; de gedaante onstren; en aangewende moep te het 30 de aangewende hulpmiddelen van gewenscht succes zyn geweest; of niet; van gemeyens weete in redelykheid; en na omstandigheden van zaaken des woos; op taxatie van het Geret; zullen werden gerestitueert en voldaan.

En op dat niemand hier van enige ignoerantie pretendere; lasten en bevelen Wy; dat dese alomte in het District van de Generaliteit sal worden gepubliceert en geaffigere; daar het behoort; en te geschieden geuyllyk is.

Gegeven in den Hage; onder het Cachet van den Staat; de Paragraphe van den heere Prasscheerde in Onse Vergaderinge; en de Signature van den Onse Oeffter; op den 20 September 1769. Was geparaaphert; J'Abtain-Gieslenburg, vt. Onder Hoofd; Eer; opdonnantie van de hooggernebe Heeren Staaten Generaal. Gerreht; H. Fagel. Zende op het spatium geuyllyk het Cachet van haar Hoog Mog; op een rooden Duwel; overdekt met een papiere klupe.

NB. De beste middelen door de Bestieters der Maatschappye ter beboudens van Drenkelingen, op den 16 December 1767 opgegeven zyn:

Eerstelyk, het blaasen in het Fondament (den Aarsdam) door middel van een Tabaks; of andere Pyp, of een Scheede van een Mes, waar van de punt is afgevoeden, of van een Blaasbly selve, en hoe spoediger, sterker en aandoender dit blaasen geschied, hoe beter het ook altoos zyn sal; indien men een brandende Tabakspyp of een soogenaamde Tabaksklietpyp (by Monsieur Seitz in de Runstraat te Amsterdarn te bekomen) heeft, en dat men dus, in plaats van enkele lugt of

wind, den warmen en prikkelenden rook der brandende Twak, in het Lighaam op kan blaasen, verdiend sulks steeds den voorrang.

Dit blaasen egter in het algemeen, op de eene of andere der gemide wysen, behoort steeds het allereerste werk te zyn, en kan ook altoos sonder eenig tyd versuim overal verrijt worden, liet zy op een Schuit, op het Land van de kant van het Water, in Steeden en Dorpen, op den steenen Wal der Straaten, of waar ook elders een Drenkeling het eerst word nedergelegd, terwyl men inmiddels in de tweede plaats, soo des moogelyk tragter meer het door en door nat, ja dikwils redelyk droog en warm te maaken; icn welke eende wederom verschiede gemaklyke middelen meet tyds te vinden of te bekoemen zyn; soo als by voorbeeld het warme Hemd, en de Onderklederen van een der Omstaanders, of van meer wolle Deckens voor het vuur gewarmt, warme Aich van Bakkers, Brouwers, Zout- of Zeepeeters of van andere Fabriquen, warme Heedevelen, vooral Schapsvelen, ja eendlyk de warmte van een maag vuur, of de koesterende natuurlyke, warmte van twee gefonde warme Menschen, sig met den Drenkeling te Bed begevende.

Terwyl men met het blaasen en verwarmen van den Drenkeling onvermoeid en telkens voorlyk bezig is, kan het ook van seer veel nut zyn, dat het Lighaam overal, maar voornamelyk langs den geheele Ruggegraat van het Hoofd af tot aan het Onderlyf toe, sterk gevreezen word met warme wollen of andere Doeken in Brandewyn nat gemaakt, of met veel droog Zout bevroord. Men mag ook gerustelyk een Doek met Brandewyn nat gemaakt, of enig sterk vlug Zout, gelyk als geest van Ammoniak Zout is, onder den Neus houden, en de zyden des Hoofs daar mede vryven; met de Veer van een Pen in de Keel en Neus te prikkelen, is insgelyks seer raadzaam; dog Wyn, Brandewyn, of enige andere sterke Drink, met wat Zout, of iets anders dat prikkelen kan vermengd, in de Keel te gieten, behoort nooit eerder te geschieden, dan na dat men eenig teken van leven bespeurt heeft, maar insonderheid kan het ook van seer veel nut zyn dat een der Omstaanders sijn Mond tegen dien des ongelukken Drenkelings settende, en met sijn eene hand de Neugasten toehoudende, terwyl hy met de andere hand op de Linkerborst des Drenkelings sleunt, desselfs Longen onmiddelyk tragte op te blaasen, ja wy oordeelen, sulks van het eerste ogenblik of aan soo noodig te zyn, als het blaasen in den Aarsdam selve.

Men behoort ook, soo het moogelyk zy, sonder uitstel alle Drenkelingen te doen aeriateren, en belt taper men alsdan het Bloed uit een groote Ader op den Arm, of uit de Strotader selve af.

IN 'GRAVENHAGE,

By ISAAC SCHELTUS, ordinari Drukker van de Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal der vereenigde Nederlanden. Anno 1769.

Met Privilegie.

Aan het *PLACAAAT* was een beschrijving toegevoegd van de methode die het meest geschikt gevonden werd om drenkelingen weer tot bewustzijn te brengen. De tekst hiervan is onderstaand integraal opgenomen, omdat dit een goed beeld geeft van de stand van de wetenschap op dat moment.

De beste middelen door de Bestierders der Maatschappye ter behoudenis van Drenkelingen, op den 16 December 1767 opgegeeven zyn:

Eerstelyk, het blaasen in het Fondament (den Aarsdarm) door middel van een Tabaks- of andere Pyp, of een scheede van een Mes, waar van de punt is afgesneeden of van een Blaasbalg selve, en hoe spoediger, sterker en aanhoudender dit blaasen geschied, hoe beeter het ook altoos zyn sal: indien men een brandende Tabakspyp of een soogenaamde Tabaksklisteerpyp (by Monsieur Steitz in de Runstraat te Amsterdam te bekomen) heeft, en dat men dus, in plaats van enkele lugt of wind, den warmen en prikkelenden rook der brandende Tabak, in het Lighaam op kan blaasen, verdiend sulks steeds den voorrang.

Dit blaasen egter in het algemeen, op de eene of andere gemelde wysen, behoord steeds het allereerste werk te zyn, en kan ook altoos sonder eenig tyd versuim overal verrigt worden, het zy op een Schuit, op het Land aan de kant van het Water, in Steeden en Dorpen, op den steenen Wal der Straaten, of waar ook elders een Drenkeling het eerst word nedergelegd, terwyl men inmiddels in de tweede plaats, soo dra moogelyk tragten moet het door en door nat, ja dikwils reeds yskoud en verkleumt Lichaam voorsigtiglyk droog en warm te maaken; ten welken einde weederom verscheidene gemakkelijke middelen meest tyds te vinden of te bekoomen zyn; soo als by voorbeeld het warme Hemd, en de Onderkleederen van een der Omstaanders, een of meer wolle Deekens voor het vuur gewarmt, warme Asch van Backers, Brouwers, Zout- of Zeepsieders of van andere Fabricquen, warme Beestevellen, vooral Schaapenvellen, ja eindelyk de warmte van een maatig vuur, of de koesterende warmte van twee gesonde warme Menschen, sig met den Drenkeling in Bed begeevende.

Terwyl men met het blaasen en verwarmen van den Drenkeling onvermoeid en teffens voorsigtig beesig is, kan het ook van seer veel nut zyn, dat het Lighaam overal, maar voornamentlyk langs den geheele Ruggegraat van het Hoofd af tot aan het Onderlyf toe, sterk gevreeven word met warme wollen of andere Doeken in Brandewyn nat gemaakt, of met veel droog Zout bestrooid. ----- Men mag ook gerustelyk een Doek met Brandewyn nat gemaakt, of eenig sterk vlug Zout, gelijk als de geest van Ammoniak Zout is, onder den Neus houden, en de zyden des Hoofds daar meede vryven; met de Veer van een Pen in de Keel en Neus te prikkelen, is insgelyks seer raadsaam; dog Wyn, Brandewyn of eenige andere sterke Drank, met wat Zout, of iets anders dat prikkelen kan vermengd, in de Keel te gieten, behoord nooit eerder te geschieden, dan na dat men eenig teeken van leeven bespeurt heeft, maar insonderheid kan het ook seer veel van nut zyn dat een der Omstaanderen sijnen Mond teegen dien des ongelukkigen Drenkelings settende, en met sijn eene hand de

Neusgaaten toehoudende, terwyl hy met de andere hand op de Linkerborst des Drenkelinhs steunt, desselfs Longen onmiddelyk tragt op te blaasen, ja wy oordeelen, sulks van het eerste ogenblik of aan soo noodig te zyn, als het blaasen in den Aarsdarm selve.

Men behoord ook, soo het moogelyk zy, sonder uitstel alle Drenkelingen te doen aderlaaten, en best tapt men alsdan het Bloed uit een groote Ader op den Arm, of uit de Strotader selve af.

Het is maar dat u weet hoe te handelen met drenkelingen! Of toch maar liever de hedendaagse methode?

Literatuur

- [1] Tymstra, F., 1984. Kleipijpen gebruikt bij de tabaksrookklisteer.
In: Pijpelogische Kring Nederland, 7de jaargang, nr 25, blz. 12-14.

Literatuursignalement

~~Michiel Rutten~~

~~Knasterkopf 2004 mag zich met recht een vaktijdschrift voor (klei)pijpen noemen. Nummer 17 (144 blz. ; ISSN 0937-0609; prijs € 24,- excl. verzendkosten) biedt weer veel lezenswaardigs.~~

- ~~• Rüdiger ARTICUS schrijft over "Es hat diesen artige Geschlecht mit dem Mannsvolek gleiches Recht" - Frauen und Tabak; conclusie onder meer dat al in de 17^e eeuw door vrouwen pijp werd gerookt;~~
- ~~• Over materialen voor de pijpenbakkerij in Marburg a/d Lahn een bijdrage van Karl BAEMERTH en Martin KÜGLER. Laatstgenoemde auteur leverde tevens bijdragen over cellulosepijpen (een onderwerp waar nauwelijks over is geschreven), over chocoladevormen van pijpen en over een geboortegeschenk uit 1815. Daarnaast schreef Kügler samen met André DEHAYBE over de kleiwinning in Andenne.~~
- ~~• Van de hand van Michaela HERMANN een uitvoerige bijdrage met nieuws van de Augsburgse "Bilderbäckern" (pijpaarden figuren);~~
- ~~• Rainer IMMENSACK schrijft over Ulmer gevlamd houten pijpen;~~
- ~~• Bijzonder van onderwerp is de bijdrage van André LECLAIRE, Kleinwerkzeuge zur Tonpfeifenherstellung in der Sammlung des Museums Georges Borias in Uzes;~~
- ~~• "Die Herstellung von Tonpfeifen in einer Warschauer Topferwerkstatt vom Ende des 17. und der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts" van de hand van Katarzyna MEYZA ;~~
- ~~• "Die Versorgung Holländischer Auswanderer in Japan mit Tonpfeifen im 17. und 18. Jahrhundert " door Barnabas T. SUZUKI;~~